Баҳодир КАРИМ

РУҲИЯТ АЛИФБОСИ

Адабий-танқидий мақолалар

Баҳодир КАРИМ

РУҲИЯТ АЛИФБОСИ

Адабий-танқидий мақолалар

TECHSMITH
Алмати, 2021

УДК,
ББК
Б 10

Масъул муҳаррир:
Шаҳло Наралиева, ЖКДПУ катта ўқитувчиси, филолог

Баҳодир Карим
Б 10 Руҳият алифбоси: Адабий-танқидий мақолалар. Алмати: TechSmith, 2021. – 324 б.

ISBN

Адабиёт руҳият алифбосидир. Инсон руҳиятини англаш мушкул, машаққатли. Бадиий адабиёт инсон қалбини, руҳиятни тушуниш сари йўл очади.

Ушбу китобга адабиётшунос, мунаққид Баҳодир Каримнинг насрий ва шеърий асарлар таҳлили, адабий танқидчилик ва устоз адабиётшунос олимлар ҳамда адабиётшунослик методлари тўғрисида ёзган мақолалари жамланган. Мақолаларда бадиий ижоднинг кўпгина назарий масалалари дунё адабиётшунослиги мезонлари асосида талқин қилинган. Китоб филолог мутахассислар, адабиёт муаллимлари ҳамда бадиий ижодга қизиқадиган адабиёт муҳибларига мўлжалланган.

УДК
ББК

ISBN

© Баҳодир Карим, 2021
© TechSmith, 2021

МУАЛЛИФДАН

Инсон зоти орзу-умидлари, эзгу ниятлари билан тирик. Айниқса, ижод аҳлининг хаёлида кўплаб илмий, адабий, ижодий режалар кезиб юради. Пишиб етилади. Қоғозга тушади. Ўқувчиларга етиб боради. Нимадандир кўнгли тўлса, шукрона айтади; мундайроқ бўлса, очилдастурхон ё қайнархумчадан умидланиб сабр билан йўлида давом этади. Юракдаги сурур, дард, алам, кемтик ва ўпқонлар режалар ҳаракатини таъминлайди. Ижодкор сири ёлғиз ўзига аён. Режаланган сарлавҳа, кичкина қайд, хаёлда юрган, аммо охири номаълум кўнгил дардлари қачондир рўёбга чиқиши мумкин. Агар нимадир ёзган ва уни орадан йиллар ўтиб қайта ўқиганида одам завқланса, қисиниб қизармаса, бундан ортиқ саодат йўқ...

Яқин танишлар баъзида бирор адабий мақоламиз матбуотда чиқса, илиқ сўз айтишади. Баъзан матбуотда камроқ кўринганимиз сабабини сўрашади. Шу иккинчи ҳол изоҳида ёзмасликни ҳам машқ қилиб туриш заруратидан гапираман. Бунда бир оз дагишма – ҳазил бўлиши мумкин. Бироқ одам тинимсиз ёзишга ружу қўйганидан, бу йўлда кимўзарга пойга ўйнагани ва ёзганларини бетўхтов нашрга беришидан кўра, назаримда, ёзмасликни ҳам машқ қилгани, айниқса, ўз кўнглига ориқча озор бермагани маъқул. Шунда мухлислар мамнун бўлади, ўқувчи қочмайди. Чунки саёз асарларда муаллифнинг аъмоли, сўзи, руҳи, ўзи, қиёфаси йўқолади.

Адабий танқидий мақолалар ҳам чин ҳақиқат йўлидаги изланиш, изтироб, меҳнат, машаққат, илҳом, жазава, эҳтирос ва бошқа кўплар маънавий-руҳий омиллар маҳсули. Қаловини топиб ҳақиқатни айтмоқ керак. Ҳақиқат сўзини айта билмаслик сўз ҳақиқатига хиёнат қилиш саналади.

Адабий танқидий мақола ҳам бошқа ижод намуналари сингари обдон пишиб етилмаса, силлиқланмаса, тарашланмаса, далилланмаса, қуриган дарахтнинг шохига ўхшаб мўрт келади. Тезда синади, ўтин бўлади, унутилади, чиқитга чиқади.

Оригинал фикр айтиш – қийин иш. Фикр аввал ўз эгасини ҳайратлантирсин, завқлантирсин, ўз соҳиби юрагини титратсин. Шунда бошқаларни гангитади. Айтиладиган, ёзиладиган сўзни донишмандлардан бири қопга солинган бигизга ўхшатган экан. Дарддан қутулиш, жароҳатга малҳам босиш, сўздан муҳташам иморат барпо этиш, аслида, чинакам ижод завқи шудир. Ҳақиқий

МУНДАРИЖА

МУАЛЛИФДАН 3

Биринчи фасл
НАСР ҲАҚИДА 5
Бадиий талқин жозибаси 5
Изланиш фасли 27
Координаталар текислигидаги уч ҳикоя 32
Эпик тасвир мувозанати 32
Таъсирли кульминациялар 44
Насрдаги назокат 49
Одамларни таниш йўлида 59
“Дорул роҳат” ҳукмдори 62

Иккинчи фасл
НАЗМ ҲАҚИДА 72
Назмдаги нафосат 73
Қақнус парвози 86
Шоирнинг ўткир сўзи 99
Аъзам шоирнинг ўктам овози 109
Жаранглаб турган кўркам сўз 119
Иштиёқ 124
“Дунёни баланддан кўргим келди” 124
Ишқпараст 129

Учинчи фасл
МЕТОД ҲАҚИДА 132
Социологик метод 133
Биографик метод 142
Психологик метод 153
Формал метод 160
“Гар имон элга раҳматдин нишондур, ... 165
Ва лекин чун алифсиздур ёмондур” 165
Структурал метод 166
Лингвистик метод 172
Герменевтик метод 181

Тўртинчи фасл
ТАНҚИД ҲАҚИДА 187
ТанқидЧи сЎзининг қиймати 188
Адабий танқид – жиддий ижод 202
“Бошимни зЎр ишга бериб кЎйибмен...” 214
Бир тақриз талқини 226
Адабий фикр жавҳари 234

Бадиият ва истеъдод талқини 240
Вафо кунглининг рангин манзаралари 247
Устоз ҳақида 253
Ижоди ҳам, ҳаёти ҳам ибрат 254
Шарифлик саодати 261
Чин маънодаги фидойи 271
Қалб ҳарорати 281
Шижоатли мунаққид 287
Илм шарофати 294
Бағрикенг олим 305

ИСМЛАР КЎРСАТКИЧИ 309